VERBELE „DENUMIRII" ŞI RELAŢIA CU ALTE VERBE CARE PRIMESC DOUĂ COMPLEMENTE – CU REFERIRE SPECIALĂ LA LIMBA VECHE –

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN
Universitatea din Bucureşti
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan − Al. Rosetti", Bucureşti

1. ***Preliminarii***

1.1. Verbele „denumirii" fac parte din clasa cuvintelor *metacomunicative*, cuvinte care permit „trecerea de la limbaj la metalimbaj", „de la sistemul lexical mundan la sistemul metalingvistic" [1].

Ca efect sintactic al acestui comportament: unul dintre argumentele verbului este un nume propriu cu o semnificaţie aparte, nu cu una autoreferenţială, cu trimitere la un individ anume (cum sunt numele proprii autentice), ci una nonreferenţială, cu trimitere la o proprietate a unui individ, proprietate care priveşte denumirea acestuia şi care este selectată din clasa componentelor metalingvistice.

În plan sintactic, comportamentul nonreferenţial „se traduce" în imposibilitatea de a înlocui numele propriu printr-un grup nominal complet, deci conţinând un determinant, aşa cum se întâmplă în cazul numelor proprii autentice (*L-au numit *acest copil/*copilul* – construcţia este posibilă numai dacă grupul *copilul* s-a recategorizat ca substantiv propriu de denominaţie!). În schimb, ca orice nominal din poziţie predicativă, şi nu argumentală, este substituibil cu unul dintre adverbele seriei *aşa, cum?, cumva* (*L-au numit aşa/cumva/Cum l-au numit?*). Alt reflex sintactic este aşezarea în poziţia CPO a oricărei clase morfologice (vezi: *L-au numit „dumnealui"/„5"/„hip-hop"/„ah, ah!"/„taie-lemne"*) şi a componentelor autonimice aparţinând altui sistem lingvistic/altei limbi (vezi: „cărora cu numile boierii le zicea *consules*, adică capetile sfatului, că *consilium* lătineşte ieste sfatul", Costin, DNM, 252), semn clar că aceste componente se substantivizează, ca substantive proprii, dar substantive aparţinând codului metalingvistic.

1.2. În concluzie, caracteristicile construcţiei analizate sunt următoarele:

– verbul + nominalul din poziţia CPO aparţin planului metalingvistic, primul în calitate de „prezentator" al componentelor de metalimbaj, al doilea, în calitate de component metalingvistic propriu-zis;

[1] Cf. Roibu (2008), unde se face distincţia între cuvintele metalingvistice şi autonime, sub aspect semantic, dar, mai ales, sub aspectul tratamentului lor morfosintactic extrem de diferit. Interesantă este tipologia cuvintelor metalingvistice, care se împart în: substantive, verbe, cu tipologia lor sintactică şi semantică diversă, adjective şi câteva adverbe. Autoarea distinge şi o clasă de „prezentatori" ai cuvintelor metacomunicative, care permit introducerea explicită a componentelor metacomunicative. Credem că aici ar trebui să fie cuprinse şi verbele „denumirii", rolul lor fiind de „a anunţa" şi „a introduce" cuvintele din sistemul paralel, metalingvistic.

BDD-V817 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:51:29 UTC)

– nominalul din poziţia CPO apare într-o poziţie sintactică predicativă, şi nu referenţială, exprimând o proprietate „de denominaţie” a unei entităţi;

– când poziţia e ocupată de un nume propriu, acesta nu este unul autentic, autoreferenţial;

– în poziţia CPO pot apărea şi componente aparţinând altui sistem lingvistic (preluate ca atare din altă limbă).

1.3. De ce am preferat faptele de limbă veche? Faptele de limbă veche surprind situaţii intermediare şi asigură, mai transparent, explicarea mecanismului de schimbare a statutului sintactic şi semantic al verbului. Analiza pe limbă veche surprinde trecerea de la verbul „dicendi” la un verb al denumirii, sugerând trecerea de la vorbirea directă la utilizarea metalingvistică a componentelor pe care verbele denumirii le introduc.

2. *Inventarul şi tipologia verbelor „denumirii” în limba veche; tratamentul lor sintactico-semantic*

2.1. Distingem subclasa verbelor „dicendi”, cu următoarele tipare sintactice[1]:

(a) **S lexicalizat/inclus + OI + *zice* + CPO**

(1) „cumu-**i zic** unii **Moldova**”, Ureche, L, 72
(2) „Şi aşa Pătru vodă putem **să-i zicem Milostivu**”, Ureche, L, 156
(3) „vineţienii **îi zic** acei limbi **Colfo de Vineţie** [...]; turcii, grecii şi noi **zicem** (Ø) **Marea Albă**.”, Costin, DNM, 245
(4) „steaoa céia căriia **zicem** noi **luceafărul cel de noapte**”, Costin, DNM, 245.
(5) „cum toată lumea **zice italianului aşa** cu un nume”, Costin, DNM, 249.

De observat realizarea CPO atât ca nume propriu de denumire (1, 3), cât şi ca nume comune, devenite contextual proprii (2, 4), precum şi realizarea adverbială, prin adverbul anaforic ***aşa*** (5).

(b) **Ø (nedeterminat 3sg./3pl.[2]) + OI + *zice* + CPO**

(6) „den Flachia **i-au zis Vlahia**”, Ureche, L, 72
(7) „Ştefan vodă ce-**i zic cel Bun**”, Ureche, L, 81
(8) „**Zicu-i** şi **Ţară de 7 oraşă**, din limba nemţească”, Ureche, L, 131
(9) „**Golăè îi dzic** pre numele unui boieriŭ”, Costin, L, 119
(10) „le-au venitŭ acel nume de atunce, de **le-au dzis cozacŭ**, adecă căpraş”, Costin, L, 124,
(11) „vornicul Iordache Cantacuzino, ce-**i dzice Deleanul**”, Neculce, L, 377.

(c) **S lexicalizat/inclus + OD + *chema* + CPO**

(12) „alţii **îi cheamă *papistaşi***, alţii **îi cheamă *sombotaşi***”, Ureche, L, 132

[1] Cele patru subclase sunt semnalate în Pană Dindelegan (1968).

[2] În limba veche, e foarte frecventă „nedeterminarea” realizată prin persoana a 3-a pl.; în plus, în cazul perfectului compus, apare omonimia 3 sg. = 3 pl., creând ambiguitate asupra formei (sg. sau pl.?).

BDD-V817 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:51:29 UTC)

(d) **Ø (nedeterminat 3sg./3pl.) + OD + *chema* + CPO**

(13) „**cumu-*i cheamă***”, SB, 43/18
(14) „pre care ***o au chiemat*** **Molda**”, Ureche, L, 72
(15) „13 sate a unui gheneral, ce-***l*** **chema Sidlovschi**”, Neculce, L, 257.

Distincţia (a, b) *vs* (c, d) priveşte regimul verbului: cu dativul *vs* cu acuzativul (proprietatea „de denumire” priveşte un individ realizat printr-un nominal aşezat sintactic în poziţia OI, respectiv în poziţia OD). Distincţia (a) *vs* (b) şi (c) *vs* (d) priveşte lexicalizarea, respectiv nelexicalizarea poziţiei S; în (b) şi (d), subiectul este nedeterminat, realizat frecvent, în limba veche, prin persoana a 3-a plural. Nelexicalizarea şi nedeterminarea din (b), (d) au constituit primul pas în procesul de alunecare spre alt tipar sintactic.

2.1.1. Variante sintactice (reflexivizate, impersonalizate, detranzitivizate/ergativizate) ale structurilor de bază, şi anume:

(16) „iar lăcuitorii ţărâi ***îşi zic ardeleni***”, Ureche, L, 130
(17) „cum ***să zice*** la noi **zorbà**”, Neculce, L, 288
(18) „carte sventei dumnezeieşti mănăstire ce **se cheamă Golgota**, DÎVR, 31
(19) „carea **să cheamă** şi iaste **începătura înţelepciunei**”, Varlaam, R, 199
(20) „în Ţara Braşeului, care **să chiamă** cu altŭ nume **Bârsa**”, Costin, L, 184.

De observat, în (16), calitatea verbului *a zice* de verb agentiv, reflexivitatea fiind efectul coreferinţei S = OI. Dimpotrivă, în (17-20), asistăm la trecerea de la CPO la NP, ca efect al schimbării statutului sintactic şi semantic al verbelor (detranzitivizare/ergativizare, în variantă cu reflexiv obligatoriu, şi, implicit, deagentivizare: *îl cheamă > se cheamă, zice cuiva > i se zice cuiva*).

Vezi şi verbul tranzitiv *a cuvânta* din clasa „dicendi”, utilizat într-o structură reflexivă ergativizată:

(21) „singurimea cuvântului *sintaxis*; în rumânescul dialect **se cuvântează *încheiere***”, Eustatievici, G, 90/76[v]

2.1.2. În tiparele anterioare, în poziţia S sau OD pot apărea şi un subiect sau un obiect direct „intern”:

(22) „Pentru aceaea **s-au chemat numele** locului aceluia **Plânsuri**”, BB, cap. II, 174[5]
(23) „pentru aceaea **se cheamă numele ei Izvorul celuia ce să roagă**”, BB, XV, 186[19]
(24) „Şi **să cheamă numele** lui: **Cuvântul lui Dumnezău**”, BB, XIX, 930[14],
(25) „care **să cheamă** lătineşte **acestu nume sărenis**, iar slavoneşte **predsfeliişte**, iar leşeşte **eşniosfiinţunii**”, Neculce, L, 212.

De observat, în (25), includerea în poziţia NP a unor componente metalingvistice aparţinând altor limbi (latineşte, slavoneşte, leşeşte).

BDD-V817 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:51:29 UTC)

2.2. Al doilea tipar sintactic îl constituie **structurile perifrastice**, la fel de vechi ca şi verbele de sub **2.1.**, alcătuite dintr-un verb „suport" + substantivul ***nume***, tiparul variind sintactic în funcţie de natura sintactico-semantică a verbului-suport, şi anume:

(a) verbe agentive *a pune, a da, a scorni* + substantivul *nume* + OI:

(26) „i-**au pusu nume** de călugărie Pahomie", Ureche, L, 148
(27) „ce-au fostŭ fruntea de oameni au ales şi i-au trimis la împărăţiie, **scornindu-le nume** de oameni mari în Ţara Leşaşscă.", Costin, L, 107
(28) „şi i-au **pus numele** Avimeleh", BB, VIII, 180[32]
(29) „ş-au dat şi un copil la împăratul, de l-au botedzat şi **i-au pus şi nume** copilului **Leopold**, pe numele împăratului", Neculce, L, 35.

Foarte interesant exemplul (29), unde apare clar deosebirea între *a boteza*$_1$ „a supune ritualului de botez" şi *a boteza*$_2$ „a pune nume de botez", sensul (2) fiind ulterior.

(b) verbe nonagentive: posesivul *a avea,* cu relaţia sinonimică între *a avea numele = a-i fi numele* (*a avea nume, a avea pre nume, a-i fi numele*) şi verbele ergative *a lua, a purta, a dobândi* (*a lua/a purta nume/a dobândi un nume*):

(30) „Deci ***am un frate*** de tată **pre nume** Du<mi>tru; o ţigancă **pre nume** Şuchiia, VIII, Testament, *J. Olt, 12 aprilie [1591–1600], DÎVR, 5
(31) „De pe acéle vremi **are nume** de-**i dzic** Mihai crai.", Costin, L, 49
(32) „cărora domnii şi ţări **sânt numele** acéstea: Liguria, Tăscana, Umbria, Sabina, Laţium", Costin, DNM, 245
(33) „acestŭ nume **au dobândit** după Flac", Costin, DNM, 249
(34) „în fine, din cauze necunoscute nouă, el **poartă** în unele limbi **numiri** creştine din calendar: în Pirineii orientali «Santa Catharina»", Hasdeu, MER I, 620.

Interesant şi exemplul (31), care evidenţiază relaţia dintre expresia perifrastică *a avea nume* şi verbul *dicendi a-i zice*, ceea ce are ca efect atragerea contextuală a expresiei perifrastice în clasa verbelor *dicendi***.**

2.3. A treia clasă o constituie verbele tranzitive derivate de la substantiv sau în relaţie cu substantivul (*nume – a numi, botez – a boteza, poreclă – a porecli*)[1], obţinute prin încorporarea, în radicalul verbului, a rolului Temă, încorporare care are ca efect schimbarea structurii sintactice: *a pune/da nume* + OI > *a numi* + OD:

(35) „Şi **numi** pre el, întru ziua aceaea, Ierovaal, **zicând**: «Judecata a lui Vaal»", BB, VI, 178 [32]
(36) „mearse şi luo odăile lor şi **le numi pre eale „Odăile lui Iair",** Şi Navan mearse şi luo pre Caath şi satele ei şi **numi pre eale „Navoth",** dentru numele lui", BB, XXII, 121[42, 44]
(37) „Tribalii ce-i **poreclim bulgarii**", Ureche (în Pană Dindelegan, 1968).
(38) „toţi până acum **îl numescu** dux Moscovie", PrC (în Pană Dindelegan, 1968).

Vezi şi structurile reflexive ergativizate:

[1] În aceeaşi categorie se vor încadra mai târziu împrumuturile *a denumi, a intitula*.

BDD-V817 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:51:29 UTC)

(39) „care **să numesc** în latinescul dialect ***gerundia* şi *supina***”, Eustatievici, G, 107/93[r]

(40) „Ce fel de stih este acesta? [...] Pentru ce **să numeşte** *iroicesc*? ”, Eustatievici, G, 145/126[v]

(41) „că **ne numim creştini**”, Antim, P, 93/22

(42) „iară celaltă parte a stihului, care **să numeşte *cadenţia***”, Eustatievici, G, 140/122[r].

Cu subiect sau cu obiect direct intern:

(43) „şi au surpat pre ea şi **au numit numele** cetăţii Surpare”, BB, I, 173[17-18]

(44) „Şi **au numit numele** cetăţii: Dan, întru numele lui Dan, tatălui lor”, BB, XVIII, 188[29]

(45) „Şi născu muiarea fecior şi **numi numele** lui Sampson”, BB, XIII, 184[24].

Verbele se folosesc, ca şi cele anterioare, ca reproducând un component din discursul direct, chiar dacă nu sunt verbe prototipice de vorbire directă. Legătura cu utilizarea lor ca verbe ale vorbirii directe apare transparent în construcţii în care ele se corelează cu un verb „*dicendi*” (vezi 35). Trebuie observat, de asemenea, cum reflexivizarea (39-42) schimbă, de fapt, statutul sintactico-semantic al verbului, trecându-l spre un tipar ergativ.

3. *Relaţia cu alte verbe care primesc două compliniri nominale*

Scoatem din discuţie situaţiile în care una dintre compliniri este OI; avem în vedere numai nominalele cu formă cazuală de Acuzativ sau formă nemarcată de N-Ac, ceea ce s-a numit *caz direct/X*[1]).

3.1. O poziţie specială au verbele cu obiect direct şi obiect secundar.

Ele prezintă un element comun cu tiparul analizat sub **2.1**: Ca şi verbele „denumirii”, verbele cu obiect secundar sunt verbe de tip „dicendi” (exceptând *a trece*[2] şi, în unele contexte, *a învăţa*[3]), verbe care introduc:

● **fie, parţial, forma discursului direct** (semnul √ indică absenţa conectorului)**:**

(46) „Atunce **i-au întrebat** vizirul pe boieri pentru Gligorie-vodă, **unde să află** şi, de i-ar scrie, √ **oare n-ar vini**?”, Neculce, L, 35

(47) „şi **i-au întrebat**, √ merge-or cu dânsul la Moscu au ba”, Neculce, L, 252;

● **fie construcţia din vorbire indirectă**, situaţie în care apar **conectori diferenţiaţi** în funcţie de tipul de enunţ transpus:

− pentru un enunţ **declarativ** (*a pârî, a pomeni*), ***că, cum că, precum că***;

[1] Cf. Pană Dindelegan (2009a).

[2] Face excepţie verbul *a trece,* care ajunge la un tipar cu două obiecte prin alunecarea de la o construcţie locativă cu o realizare prototipică ca GPrep („şi **i-au trecut** pre toţi **preste Nistru**”, Neculce, L, 255) la una cu o realizare atipică de GN legat direct („şi să rădice toţi Bugigenii **să-i treacă Dunărea** în cee parte”; Neculce, L, 246).

[3] În unele folosiri, şi a învăţa poate apărea ca verb dicendi/de declaraţie, atât pentru a introduce discursul direct (*El mă învăţa: „Fă numai aşa!”*), cât şi pentru a introduce discursul indirect (*El mă învăţa să fac numai aşa*).

BDD-V817 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:51:29 UTC)

− pentru un enunţ **directiv/imperativ** (*a învăţa, a ruga, a sfătui, a pofti/a pohti*): ***să;***
− pentru un enunţ **interogativ parţial** sau **total** (*a întreba*): ***dacă, de***.

(48) „şi-**i pârâè** la Poartă **că** sunt haini”, Neculce, L, 283
(49) „şi **l-au pârât la** veziriul Gin Alui-paşa **cum că** este hain, agiunsu cu moscalii”, Neculce, L, 283
(50) „de-**au pârât** pre veziriul **precum că** s-au agiunsu cu moscalii”, Neculce, L, 268
(51) „câte eu **vă învăţu** pre voi astăzi ***să*** faceţi”, BB, IV, 127[2]
(52) „**Pohtim** pre milostivul d<u>mn<e>dzău **să** dăruiască dumitale multă sănătate şi bună pace”, SB, 43, 85[4]
(53) „Děci **rugâm** pre domnile vostre ca pre ai noştri dulci şi milostivi prieatini **să** vă m<ilo>stiţ să faceţ bine [...]”, SB, 446[11-12]

● **fie echivalente (pro-fraze)** ale enunţului din vorbire directă, realizate ca pronume cu valoare generală sau ca substantive cu valoare generală (adesea, sub forma unui complement intern – 59, 60):

(54) „**Alta** rog pre domneta”, DÎVR, XXXII, 128
(55) „Pomenilă amu şi-i învaţă **toate**”, CV, 168[6] (*apud* Pană Dindelegan, 1968)
(56) „Şi **aceasta** învaţă pre noi Dumnezeu, **să nu ţinem pizmă**”, CC_2, 47[11-12] (*apud* Pană Dindelegan, 1968)
(57) „**Aceasta** poftesc pe dumneata”, ISB, 70[27],
(58) „**Alta** iarâş **pohtim** pre dumněta”, SB, 43, 85[8]
(59) „şi-au aflat vreme a-l pârî **feliuri de feliuri de pâri**, Neculce, L, 52
(60) „l-au învăţat vizirul pe tainâ să cerce pentru **pâra ce-l pârâsă**”; Neculce, L, 124
(61) „Şi **alte multe ca aceste îl pârâsă** ciocoii”, Neculce, L, 377

● **fie „reziduuri” din discursul direct** (prin elipsa unor componente)**:**

(62) „ca **să înveaţe** pre ei [să facă] **războiu**”, BB, III, 174[2].

Interesant este exemplul (62), care indică mecanismul alunecării – prin elipsă – spre alt tipar sintactic, cu OSec realizat nominal, şi nu propoziţional.

3.2. O altă clasă de verbe este cea a verbelor de „calificare”[1]**,** verbe care, contextual, primesc citiri ale „calităţii” şi care, de asemenea, sunt verbe ale discursului raportat (*a accepta, a admite, a declara, a denunţa, a descrie, a pretinde, a recunoaşte, a taxa, a vesti*). Exceptând a pomeni, a mări „a preaslăvi” (exemplele 63−64), care apar şi în limba veche, celelalte realizări sunt din perioada modernă (sfârşitul sec. al XIX-lea; sunt interesante, pentru că indică alunecarea de la un verb „dicendi” la un alt tipar de verb (verb „de calificare”):

(63) „Şi părè tuturor rău de dânsul, şi **-l pomeniè de domnu bun**”, Neculce, L, 153
(64) „Eretici spurcaţi [...] îl **măriia** pe Cain **de patriarh** lor şi zicea că cu cale au omorât Cain pre frate-său”, N. Costin (în DLR)

[1] Cf. Pană Dindelegan (2009b).

BDD-V817 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:51:29 UTC)

(65) „texte din epoca imperială îl califică **de *inaequale conjugium***”, Hamangiu, Nicolau, DR, 307
(66) „Carol Vogt [...] declară **de falşă** legea biogenetică a paralelismului”, ARHIVA, II (în DLR)
(67) „d. Bariţ [...] ne-a denunţat **de cosmopoliţi**; d. P. Grădişteanu, în Revista contimporană, **de germanizatori**”, Maiorescu, C, 334
(68) „Lambridie îl descrie **de cel mai viteaz**”, Căpăţineanu, MR (în DLR) etc.

Ca şi verbele din **2.2.**, sunt verbe ale discursului raportat, cu o **anumită limitare** a tipului de enunţ reprodus la unul **declarativ** (ca atare, conectorii selectaţi sunt **că, cum că**). Dar, spre deosebire de **2.2.**, aici apare, cu rol dezambiguizator, prepoziţia **DE** a „calităţii”, ceea ce orientează, fără echivoc, lectura componentului preluat din discurs direct spre una „predicativă”.

4. ***Concluzii***

4.1. Nu am vrea să se creadă din această prezentare că **toate** verbele cu dublu obiect au aceeaşi istorie derivativă, implicând o alunecare de regim care pleacă de la construcţia cu discurs direct.

Au statut total diferit verbele cu dublu obiect din subclasa: *a alege, a avea, a da, a lua, a pune, a ridica* etc. Vezi construcţii ca:

(69) „**să-ş puie** domnu cine le va plăcea lor den ţărâle lor”, DÎVR, XLVIII, 35
(70) „precum Pop Lazar **au avut** muere pre Dómna Malina, fata Simi”, DÎVR, CXIII, 73
(71) „**da-i-voiu** lui pre Asha, fata mea, fămeaie lui”, BB, I, 173[12-13]
(72) „Şi **au luat** pre featele lor loruş fămei”, cap. III, 174-175[6]
(73) „**să-ş ridice** pre unul dintre dânşii domnu”; Neculce, L, 311,

care nu sunt de tip „dicendi” şi care au drept caracteristică posibilitatea de a realiza atât contexte cu tranzitivitate forte, ale căror obiecte directe au trăsătura [+ Definit], cât şi contexte cu tranzitivitate slabă, ale căror obiecte directe au trăsătura [– Definit, + Proprietate], ceea ce permite alunecarea spre contexte cu dublu complement (când verbul îşi ataşează ambele vecinătăţi).

Extrem de interesantă este construcţia cu ambele nominale nedeterminate (73), amândouă nominalele primind lectura [+ Proprietate]:

(74) „Şi-şi alesă **doamnă fată de boier** de ţara noastră”, Neculce, L, 135.

4.2. Exceptând tipul **4.1.,** care nu are nicio legătură cu discursul raportat, **trei clase distincte** de verbe cu două componente nominale au un element comun: calitatea lor de a fi, la origine, verbe „dicendi”, verbe care, într-o formă sau alta, permit introducerea discursului citat (introducere integrală sau numai fragmente/reziduuri din acesta).

● Calitatea lor comună de verbe „dicendi” le dă disponibilitatea de a-şi ataşa un al doilea component nominal, care, în funcţie de relaţia cu alte componente ale verbului „dicendi” şi de poziţia sintactico-semantică a componentului nominal din structura „citată” (poziţie argumentală sau poziţie predicativă), acoperă fie poziţia OSec, fie CPO sau PS.

● Din prima caracteristică derivă şi disponibilitatea acestor verbe de a se recategoriza:

– rămân tranzitive, dar admit dublu obiect: OD + OSec (**3.1.**):

BDD-V817 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:51:29 UTC)

– se intrazitivizează (pierd calitatea de tranzitiv), devenind verbe atributive (verbe cu complement predicativ): *a zice, a spune* (**2.1.a, b**); în cazul lui *a chema*, rămâne tranzitiv, dar dobândeşte complement predicativ (**2.1.c, d**).

● În cazul special al verbelor „denumirii”[1] (**2.1.**), şi alte mecanisme sintactice facilitează recategorizarea, implicit, alunecarea spre alt sens: ştergerea poziţiei S/impersonalizarea (cu rezultatul *îi zice/îi spune*) şi ergativizarea (cu rezultatul: *se cheamă, se numeşte*).

BIBLIOGRAFIE

Pană Dindelegan, Gabriela, 1968, „Regimul sintactic al verbelor în limba română veche”, *Studii şi cercetări lingvistice*, XIX, 3, p. 265−296.

Pană Dindelegan, Gabriela, 2009a, „Morfosintaxă şi semantică: pe marginea cazului simbolizat ca „X””, în Zafiu, Croitor, Mihail (eds.) 2009: 207−214.

Pană Dindelegan, Gabriela, 2009b, *Despre **de**-ul „calităţii”*, în Zafiu, Stoica, Constantinescu (eds.), 2009: 711−720.

Roibu, Melania, 2008, Mijloace lingvistice de realizare a funcţiei metacomunicative în limba română, *teză de doctorat, Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti (ms.).*

Zafiu, Rodica, Blanca Croitor, Ana-Maria Mihail (eds.), 2009, *Studii de gramatică. Omagiu Doamnei Profesoare Valeria Guţu Romalo*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Zafiu, Rodica, Gabriela Stoica, Mihaela N. Constantinescu (eds.), 2009, *Limba română. Teme actuale*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

CORPUS

Antim, P = Antim Ivireanul, *Predici*, ediţie critică, studiu introductiv şi glosar de G. Ştrempel, Bucureşti, Editura Academiei, 1962.

BB = Biblia lui Şerban Cantacuzino, tipărită întâia oară la Bucureşti în 1688, retipărită după 300 de ani în facsimil şi transcriere, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.

CC_2 = Coresi, *Carte de învăţătură*, 1581, publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec, 1914.

Coresi, *Tetraevanghel = Tetraevanghelul tipărit de Coresi*, Braşov 1560-1561, comparat cu *Evengheliarul lui Radu de la Măniceşti*, 1574, ediţie alcătuită de Florica Dimitrescu, Bucureşti, Editura Academiei, 1963.

Costin, L = Miron Costin, *Letiposeţul ţărâi Moldovei de la Aron vodă încoace*, în *Opere*, ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958, p. 41−201.

Costin, DNM = Miron Costin, *De neamul moldovenilor*, în *Opere*, ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958, p. 241−274.

DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române* (seria veche), DE, Editura Academiei.

DÎVR= *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniţă, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru, Introducere de Alexandru Mareş, Bucureşti, Editura Academiei, 1979.

DLR = Academia Română, *Dicţionarul limbii române* (seria nouă) – intrările, Editura Academiei.

Eustatievici, G = Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, *Gramatica rumânească*, 1757, ediţie, studiu introductiv şi glosar N. A. Ursu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1969.

[1] Nu ne-a interesat aici distincţia dintre CPO şi PS, mai exact dintre structuri matriciale şi derivate, având în vedere că, în fond, structurile aici analizate sunt obţinute prin reorganizare sintactică (prin ataşarea enunţului raportat).

BDD-V817 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:51:29 UTC)

Hamangiu, Nicolau, DR = C. Hamangiu, Matei G. Nicolau, *Dreptul roman*, volumul I, Bucureşti, Editura Librăriei SOCEC, 1930.
Hasdeu, EMR = B. Petriceicu-Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Brâncuş, Bucureşti, Editura Minerva, vol. III, 1976.
Iorga, IR= N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria*, Editura Casa Şcoalelor, 1915.
Maiorescu, C = Titu Maiorescu, *Critice*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966.
Neculce, L = Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei* şi *O samă de cuvinte*, text stabilit, glosar, indice şi studiu introductiv de Iorgu Iordan, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959.
PrC = Academia Română, *Pravilniceasca condică 1780*, ediţie critică, Bucureşti, Editura Academiei, 1957.
SB = *Lettres roumaines de la fin du XVIe et du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, ed. A. Rosetti, Bucureşti, Arhivele Grafice Socec, MCMXXVI.
Ureche, L = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Texte stabilite, studiu introductiv, note şi glosar de Liviu Onu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967.
Varlaam, R = Varlaam, *Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc*, ediţie critică, studiu filologic şi studiu introductiv de Mirela Teodorescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1984.

Les verbes « dénominatifs » et leur relation à d'autres verbes construits à deux objets – regard spécial sur la langue ancienne

L'auteur examine spécialement le statut syntaxique des verbes **«dénominatifs»**, utilisés pour introduire la « dénomination » d'un individu/d'une entité (type : **Îl** cheamă **Popescu,** litt. « on l'appelle Popescu », **Îi** zice **Popescu**, litt. « on lui dit Popescu » / « Il s'appelle Popescu »). Les verbes **«dénominatifs»** appartiennent, de point de vue syntaxique, à la classe à deux objets. (V + OD / OI + CPO, où CPO = complément prédicatif de l'objet).

L'auteur constate un trait commun pour trois classes sémantiquement et syntaxiquement distinctes de verbes à deux objets, qui consiste en leur origine des verbes nommés «de déclaration», donc des verbes utilisés pour introduire le «discours rapporté/cité». Ce trait commun explique leur disponibilité pour la « récatégorisation » (pour changer leur type syntaxique). Parmi ces troix classes de verbes à deux objets, seuls les verbes «dénominatifs» fonctionnent comme « présentateurs » des constituants métalinguistiques, c'est-à-dire qui annoncent le début du code métalinguistique.

Les faits de la langue ancienne contiennent des étapes intermédiaires de langue et permettent d'expliquer en transparence le mécanisme de changement du statut syntaxique et sémantique des verbes.

BDD-V817 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:51:29 UTC)